

ПОРТФОЛИОТО – СРЕДСТВО ЗА МОНИТОРИНГ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА УЧИТЕЛИТЕ ПО ПРИРОДНИ НАУКИ

Петинка Р. Галчева, Антоанета И. Хинева
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме. В тази статия се твърди, че портфолиото на учителя може да се използва за целите на мониторинга на професионалните компетенции на учителите във връзка с включването им в различни квалификационни програми. Портфолиото на учителя е мерило за неговата активност в училище. Предложена е целесъобразна структура на портфолиото заедно с критериите за неговата оценка.

Keywords: teacher's portfolio, teacher activity, assessment criteria

В условията на промени в образователната ни система се променят и професионалните изисквания към учителите. Акцентът се поставя върху развитието и усъвършенстването на професионалните им компетенции, които трябва да отразяват съвременните цели и задачи на образованието. Само творчески мислещият, прогнозиращ резултатите от своята педагогическа дейност, моделиращ образователния процес, конкурентноспособен учител, е в състояние да реализира тези цели. Необходимо е учителите непрекъснато да обогатяват своите знания и умения, да се включват в научноизследователска работа и да повишават квалификацията си.

Според изискванията, които се предявяват при кандидатстване за придобиване на професионално-квалификационни степени,¹⁾ учителите трябва да представят препоръка от директора на училището. В тази препоръка се отразяват професионалните им резултати и тя се съгласува със съответния експерт в Регионалния инспекторат по образование (РИО). Нашият опит показва, че най-често препоръките се изготвят формално, еднотипно за всеки учител, не се отчитат интересите, положителните страни и недостатъците в работата му, което би дало вярна посока на бъдещата квалификация. От друга страна, все още голям брой учители

не чувстват необходимост да развиват и усъвършенстват своите професионални компетенции или се включват в квалификационни курсове по задължение. Това провокира Сектора по методика на обучението по химия в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, съвместно с експерта по природни науки и екология в РИО в гр. Варна, да се възползва от възможностите на образователната технология „портфолио“ за осъществяване педагогически мониторинг на професионалните интереси и компетенции на учителите по природни науки в региона. Целта на мониторинга е да даде на експерта по-точна информация за качеството и ефективността на педагогическата дейност, както на кандидатите за квалификация, така и на останалите учители, с оглед включването им в подходящи квалификационни форми.

Понятието „портфолио“ възниква в Западна Европа през XV–XVI век по време на Ренесанса, когато художници и архитекти представяли своите творби в папка, наречена „портфолио“, а фотографите наричали „портфолио“ албумите със снимки. В превод от английски портфолиото е „Съвкупност от документи, проекти, снимки и др., които представят постиженията на определено лице или колектив в някаква (професионална, творческа или друга) област“ (Милев et al., 2077). Портфолиото започва да се използва в учителските колежи в Канада през 70-те години на миналия век, а в сферата на училищното образование в Съединените щати – в средата на 80-те години. От края на XX-ти век образователното портфолио навлиза и в европейските страни.

Портфолиото има широка област на приложение в системата на образованието и може да се използва от всички участници в образователния процес – ученици, студенти, учители, училището като цяло.

Обект на настоящата разработка е професионалното портфолио на учителя. То се създава с различна цел, поради което в литературата няма единно определение за него. Авторите го дефинират като колекция от материали, която илюстрира усилията и постиженията в определена област, инструмент за самооценка, метод за фиксиране, натрупване и оценка на индивидуалните постижения, лична папка, набор от документи, работна папка, систематичен, специално организиран сбор от доказателства, използвани за мониторинг на постиженията в определена област, алтернативен начин на оценяване и др. Нарича се още „професионално досие“ или „досие на преподавателя“ (Seldin, 1993; 1997; Гюрова, 2008). В съответствие с целите, които сме си поставили, ние разглеждаме портфолиото на учителя като индивидуална папка, в която са фиксирани неговите лични професионални постижения в образователната дейност, резултатите от обучението, възпитанието и развитието на учениците, приноса на учителя в развитието на образователната система за определен период от време.

Работата по реализиране на идеята започна с педагогически тренинг, проведен по време на септемврийските съвещания. По време на тренинга на учителите беше предложен обобщен модел на портфолио, както и критериите, които ще се съблюдават при оценката му. Предложеният модел съчетава различни варианти на учителско портфолио, описани в проучената от нас литература, но оставя място и за творчество на учителя (Bird, 1990; Wolf & Dietz, 1998; Darling, 2001). Изхождайки от поставените цели и разработените на тяхна основа критерии, по наше мнение в портфолиото задължително трябва да присъстват:

Обща информация за учителя: Този раздел позволява да се проследи процеса на индивидуалното му развитие. В него се представя кратка професионална автобиография, която включва завършено образование, висше училище, специалност, длъжност, педагогически стаж, професионална квалификация, получени награди. Прилагат се копия на диплом за завършено образование и на документи, получени при завършване на курсове, участие в семинари и други форми за повишаване на квалификацията.

Резултати от педагогическата дейност: Материалите от този раздел трябва да дават представа за изменението на резултатите от педагогическата дейност учителя за период от две години. Включват се: протоколи и технологични карти на наблюдавани и оценени от ръководството на училището и експерта уроци по предмета; информация за успеваемостта на учениците през определения период, участия и резултати от състезания и олимпиади, творчески постижения на учениците и др.; материали, показващи възможностите на учениците за покриване на Държавните образователни изисквания за учебно съдържание и формираните в тях ключови компетенции по преподавания предмет; резултати от анкетни проучвания, илюстриращи мотивацията на учениците за изучаване на съответния предмет и предпочитаните от тях видове дейности по време на урока, които засилват интереса им. Като приложения е препоръчително да се включат таблици с резултатите на учениците от входящо и изходящо ниво, списък на учениците, участвали в състезания и олимпиади и съответно постиженията им, за учителите от горна степен – списък на учениците, приети във висше училище, а от основна степен – в средно училище с оценка или изпит по предмета.

Научно-методическа и иновационна дейност: В този раздел се представят методически материали, свидетелстващи за професионалните умения на учителя. Тук трябва да се опишат ефективните подходи за организация дейността на учениците и съвременните образователни технологии, които учителят използва или сам създава – творчески и изследователски проекти, интерактивни методи и форми. Като доказателствен материал да присъстват методически разработки, конспекти на уроци, разработки на иновационни технологии, авторски програми и резултатите от тяхното реализиране.

Обобщение и разпространение на собствения педагогически опит, където се включват разработки на изнесени открити уроци, материали от участие в конференции, семинари, кръгли маси, публикации, учебници или учебни помагала, в които учителят е съавтор.

Материална и методическа база: Описват се дидактическите материали, методическите разработки и учебните пособия, създадени от учителя или учениците под негово ръководство, които се ползват в процеса на обучение.

Самооценка на постигнатите резултати и програма за професионално развитие: Смисълът на този раздел е учителят сам да направи оценка на своето професионално развитие, на притежаваните от него компетентности, като ги обобщи и подкрепи с материали, които ги илюстрират.

По желание на учителя в портфолиото могат да се представят дейности и резултати от извънкласна работа, работа като класен ръководител, отзиви на ученици, родители, колеги.

Представените в портфолиото материали се оценяват като свидетелство за професионалните компетенции на учителя. Затова е необходимо той да бъде предварително запознат с критериите за оценяване. Разработените от нас критерии са представени в Таблица 1. Те не претендират за изчерпателност и вероятно ще претърпят промяна и уточнение в хода на по-нататъшната ни работа, но на настоящия етап отговарят на целите, които сме си поставили.

Таблица 1. Критерии за оценяване педагогическите компетенции на учителите

Критерии	Показатели	Оценяване
1. Индивидуални постижения на учителя	1.1. Участие в квалификационни форми	липсват документи за повишаване на квалификацията – 0 т. – документи за участие в квалификационни курсове – 2 т.
	1.2. Придобита ПКС	– придобита 5ПКС – 1 т. – придобита 4ПКС – 1 т. – придобита 3ПКС – 2 т. – придобита 2 ПКС – 3 т. – придобита 1 ПКС – 5 т.
2. Резултати от педагогическата дейност	2.1. Обобщено мнение от протоколи на наблюдавани уроци	– отрицателно мнение – 0 т. – положително мнение – 5 т.
	2.2. Изменение в качеството на знанията, уменията и отношенията	– отрицателно – 0 т. – няма промяна – 2 т.

	на учениците (по данни от входящо и изходящо ниво и външно оценяване)	– положително – 5 т.
	2.3. Мотивация за изучаване на предмета (% ученици с повишен интерес по предмета според резултати от независимо анкетиране).	– не се наблюдава – 0 т. – повишен интерес към предмета – 5 т.
	2.4. Ученици, явили се на зрелостен изпит по съответния предмет (постигнат среден успех).	няма явили се ученици – 0 т. показали среден успех „слаб” – 0 т. показали успех „среден” – 1 т. показали успех „добър” – 2 т. показали успех „мн.добър” – 4 т. показали успех „отличен” – 5 т.
	2.5. Нарастване процента на учениците, взели участие в конкурси, състезания, олимпиади на училищно, областно и национално ниво.	няма участници – 0 т. няма промяна – 3 т. нарастнал процент участници -6 т.
	2.6. Успеваемост на учениците – ученици заели призови места на конкурси, състезания, олимпиади на училищно, областно и национално ниво.	няма – 0 т. на училищно ниво – 2 т. на областно ниво – 5 т. на национално ниво – 7 т.
	2.7. Творчески успехи на учениците, постигнати под ръководството на учителя: – изследователска работа; – проектна дейност; – мултимедийни разработки.	– няма резултати– 0 т. – разработени от учениците проекти, мултимедийни разработки – 6 т.
3. Научно-методическа и иновационна дейност	3.1. Разработване и използване на авторски методически разработки, методики и инструментариум за контрол и оценка знанията и уменията на учениците.	– няма – 0 т. – инструментариум за контрол на знанията и уменията – 1 т. – инструментариум за оценка на знанията и уменията– 1 т. – авторски методически разработки – 3 т.
	3.2. Ръководство и участие в творчески и изследователски проекти.	– няма – 0 т. – участие– 2 т. – ръководство и участие – 5 т.

	3.3. Използване на съвременни образователни технологии, в това число информационно-комуникационни, в процеса на обучение по предмета.	– не използва – 0 т. – използва готови продукти – 1 т. – разработва и апробира иновационни технологии – 5 т.
4. Обобщаване и разпространение на собствения педагогически опит	4.1. Изнесени открити уроци или уроци при отворени врати.	– няма – 0 т. – в рамките на училището – 1 т. – в рамките на общината – 2 т. – в рамките на областта – 3 т.
	4.2. Участие в семинари, кръгли маси, научно-практически конференции.	– няма – 0 т. – участие със съобщение, доклад или презентация – 5 т.
	4.3. Публикации на авторски материали (методически разработки, програми, курсове, иновационни практики.) и приложението им в практиката.	– няма – 0 т. – публикации в сборници от конференции – 3 т. – публикации в научно-методически списания – 4 т. – издадени учебни помагала – 5 т.
5. Създаване и обогатяване на материалната и методическа база на кабинета	5.1. Оценка на кабинета – наличие на технически средства за обучение, дидактически, раздателен материал, допълнителна литература, мултимедийни и видеоматериали, таблици, карти и др. (резултати от протоколите за наблюдавани уроци 1.1.)	– налична материална база – 2 т. – поддържане – 3 т.
	5.2. За учителите по химия и биология – съхранение на реактивите съгласно изискванията за безопасност, наличие на инструкции за учениците по техника на безопасност. (резултати от протоколите за наблюдавани уроци 1.1.)	– съхранявани според изискванията за безопасност – 4 т. – наличие на инструкционни карти – 1 т.
	5.3. Дидактически материали създадени от учителя или учениците под негово ръководство, които се ползват процеса на обучение. (резултати от протоколите за наблюдавани уроци 1.1.)	– няма – 0 т. – представени дидактически материали – 5 т.

6. Самооценка на постигнатите резултати и програма за професионално развитие през следващата учебна година	6.1. Съответствие на постигнатите резултати и самооценката на учителя.	– няма – 0 т. – частично съответствие -2т. – пълно съответствие – 5 т.
	6.2. Формирани компетенции (Найденова, 2004): – съдържателно-предметни; – конструктивни и проектировъчни; – организаторски; – комуникативни; – методически; – изследователски; – информационни; – технологични	от 0– 5 т. от 0– 5 т. от 0– 5 т. от 0– 5 т. от 0– 5 т. от 0– 5 т. от 0– 5 т. от 0– 5 т.

Оценяването на материалите в портфолиото се извършва с прилагане на балово-рейтинговата система. За всеки показател е определен различен брой точки (бал), който зависи от изискванията, които се предявяват в тях. Показател, по който няма приложен в портфолиото доказателствен материал, получава 0 точки. Общият брой точки по показателите 1.2, 4.1, 4.3, 5.1, 5.2, 5.3, 6.2 се получава чрез сумиране на точките от отделните компоненти. Полученият брой точки и разпределението им по показатели дават обективна оценка за рейтинга на всеки учител, показват силните и слабите страни в работата му, както и необходимостта от повишаване квалификацията в определени области на педагогическата дейност. Съобразно предложените критерии преподавателите с по-малък професионален опит и практика би следвало да получат по-малък краен брой точки. Това е още един начин те да се мотивират и стимулират да повишават квалификацията си, а ръководството на училището и експерта в съответното направление да съдействат за включването им в квалификационни програми.

Използвана по този начин, образователната технология „портфолио” позволява осъществяване на целенасочен мониторинг на професионалното развитие на всеки учител, създаване банка на добрия педагогически опит, както и получаване на обективна оценка при евентуална бъдеща атестация.

БЕЛЕЖКИ

1. Наредба № 5 за условията за повишаване квалификацията на педагогическите кадри в системата на народната просвета и реда за придобиване на професионално-квалификационна степен. ДВ, бр. 6 от 1997; попр. бр. 8 от 1997 г., доп. бр. 73 от 1997 г. изм. и доп. бр. 101 от 1999 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Гюрова, В. & Божилова, В. (2008). *Портфолиото на преподавателя*. София: Европрес.
- Милев, А., Николов, Б. & Братков, Й. (2007). *Речник на чуждите думи в българския език*. София: Наука и изкуство.
- Найденова, В. (2004). *Професионалният облик на съвременния учител (с пример за специалност химия)*. София: Фактум.
- Bird, T. (1990). The schoolteacher's portfolio: an essay on possibilities (pp. 241-256). In: Millman, J. & Darling-Hammond, L.E. (Eds.). *The new handbook of teacher evaluation. Assessing elementary and secondary schoolteachers*. Newbury Parks: Corwin Press.
- Darling, F.L. (2001). Portfolio as practice: the narrative of emerging teachers. *Teaching & Teacher Education*, 17, 107-121.
- Seldin, P. (1993). *Successful use of teaching portfolios*. Boston: Anker.
- Seldin, P. (1997). *The teaching portfolio: a practical guide to improved performance*. Boston: Anker.
- Wolf, K. & Dietz, M. (1998). Teaching portfolios: purposes and possibilities. *Teacher Education Quarterly*, 25, 9-22.

THE PORTFOLIO AS A TOOL FOR MONITORING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SCIENCE TEACHERS

Abstract. This paper argues that the schoolteacher's portfolio could be used for monitoring of the teachers' professional interests and competences. For this aim a system of criteria for quantitative assessment of portfolios is suggested. The results when applying this approach in practice could be used from school administrators in respect to future career development of teachers with their involving in appropriate qualification programs.

✉ Dr. Petinka Galcheva,
Department of General Chemistry,
Shumen University "Bishop Konstantin Preslavski"
115, Universitetska Str.
9700 Shumen, BULGARIA
E-Mail: pgalcheva@abv.bg

✉ Ms. Antoaneta Ivanova Hineva
29, Knyaz Nikolay Nikolaevich Str., ap. 5
9200 Varna, BULGARIA
E-Mail: anhineva@abv.bg